

105 години от появата на първите танкове, какво следва?

О.з. полковник Янко Рошков

На 15 септември 2021 г. се навършат 105 години от първото участие на танкове във военни действия. Танковата общност у нас, както вероятно и всички танкисти по света, чиито живот е свързан днес или в миналото с бронетанковите войски се интересуват не само от тяхното минало и настояще, но и от бъдещото им развитие и използване.

Мисълта за изключително отговорната и тежка служба на нашите танкисти и техните неимоверни усилия за отстояване на достойното място на танковите формирования днес, ме мотивира да се опитам да си припомним миналото, да опишем настоящето и да се прогледнем, доколкото това въобще е възможно, в бъдещето на танковете, у нас и по света.

Нека да се поклоним пред воините-танкисти от целият свят, които изпълнявайки военната клетва, са пожертвали живота си, в мирно и военно време, изпълнявайки своя свещен дълг да бранят своите отечества, в името на справедливостта и установяването на траен мир и сигурност.

Нека любознателните читатели, настоящите и бъдещите танкисти да знаят и вярват, че още дълги години ще имаме съвременни танкове.

На тях посвещавам подобрани откъси от подготвяната за печат книга, посветена на появата на танковете и тяхното минало, настояще и бъдеще. настоящата статия.

ТАНКОВЕТЕ НА ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА 1914 - 1918 г.

В ранното и мъгливо утро на 15 септември 1916 г. в сектора *Flers-Courcelette*, определян като ничия земя, североизточно от река Сом в югоизточна Франция, войските на Антантата (Великобритания и Франция), атакуват войски на Съглашението (Германия и Австро-Унгария), като използват срещу добре окопалата се немска пехота ужасяваща машина – невиджано до онзи момент, движещо се със странен шум и стрелящо огромно желязно чудо. Войниците го наричат „Дявол“ и панически се разбягват, захвърляйки оръжието. До вечерта в шифрограмите и сводките за войските това чудо е наречено и записано: „Танк“.

Това е танкът „Смелчак“ (модел „Марк I“) на капитан Харолд Уйлям Мортимор „Морти“ от Британската армия, който достигайки първата германска

траншея, произвежда с едно от оръдията си дебютния боен изстрел. Така възвестява началото на своето военно господство. И нека кажем нещо любопитно за капитана - 35 години по-късно на 15 септември 1950 г., в деня на честването на годишнината от първата битка, се ражда единствената му дъщеря Тили.

Със своята поява, танкът бързо се налага като доминиращ на бойното поле на сухопътните войски, подобно на бойните самолети и кораби във въздушните и морски пространства, както и космическите сили и кибервойските в другите два домейна – космоса и електронната среда.

Определението за танка се развива във времето и към момента е съвършена бойна верижна машина, съчетаваща в себе си мощно въоръжение с високо точна система за управление на огъня, свръх надеждна комплексна автоматизирана защита, изключителна мобилност, и непрекъснато командване и управление.

Ролята и мястото на танковете при воденето на бойни действия е различна и доказана във времето. Най-важната е, че променя формата на войната от позиционна във високо маневрена. Ще се използва в световни и регионални военни конфликти, граждански войни, операции срещу бунтовнически сили и терористи, за съдържащи действия на агресивен противник и неотменно при военни преврати.

Ефектът от първото използване на танковете в битка е било основателно подценявано в началото. Разбираемо, те не успяват да постигнат очаквания голям пробив. От доставените 59 танка, са подготвени 49 за участие в атаката. По време на придвижването им към противниковите позиции 17 танка затъват в калта или се повреждат. 32 танка следвани от пехота и прикривани от стелещата се мъгла атакуват на фронт от 5 км. 21 танка успяват да преодолеят фронтната линия, но само 9 танка пробиват на дълбочина до 3 км. Най-сериозното обвинение е, че е разкрита тайната от използването на новото оръжие преждевременно, и по този начин е намален шанса за осъществяване на голям пробив в противниковата отбрана. В действителност, недотам доброто представяне на английските танкове при р. Сома и през следващите няколко месеца, кара германското върховно командване да смята, че те са неефективни оръжия. По този начин е забавена германската програма за производство и използване на танкове и е дадена възможност на английските инженери и конструктори да направят по-ефективно използването на танковете през 1917 г. в битката при Камбер. Така идва „ерата на танковете“. Генералите по света в следващите битки ще предпочитат да имат винаги

танкове, ще критикуват понякога действията на танкистите, но никога няма да ги игнорират!

Първите танкове са с ромбоидна форма, част от тях са въоръжени с две 57 мм оръдия QF 6 pounder Hotchkiss и три 7,7 мм картечници „Hotchkiss M1909 с въздушно охлаждане“, а друга част са без оръдия и имат четири 7,7 мм картечници „Викерс с водно охлаждане“. Максималната далекобойност на оръдията е 6860 м. с боекомплект 344 снаряда и скорострелност 15 – 20 изстрела в минута. Боекомплектът за картечниците е съответно 5760 патрона за тези с оръдия и 30 080 за вторите танкове, които са били достатъчни за изпълнение на поставените им задачи на разстояние до 1000 м.

Екипажът на танка е от 8 до 12 военносслужещи, разположени на в общо пространство с размери: дължина, ширина и височина - 7.92 x 4.33 x 2.44 м., без преградни отделения. Работната среда е изключително тежка и необичайна – температура, достигаща до + 50 градуса, високо токсичност – дължаща се на бензинови пари и изгорели барутни газове и почти никаква вентилация на въздуха. Налагало се е защитните люкове/врати/ да бъдат постоянно отворени за навлизането на свеж въздух, а в бойна обстановка, когато са затваряни и екипажите са работели под високо психологично напрежение и е било възможно да издържат не повече от 15 до 30 минути. За съжаление, танковете са били със слаба броня, силно уязвими от огъня на артилерията, картечниците и близката борба на пехотата с тях. На бойното поле в един боен ден загубите на танкисти и танкове са били 30 до 50%, а понякога и повече.

През месец април 2016 г. писателят Стивън Поуп, посвети на поколенията, забравими 400 страници за живота на първите танкови екипажи в книгата си „Първите танкови екипажи“ (The first TANK CREWS), в която четем: *„... ако танковете са оцелявали в боя, то екипажите са излизали замаяни с почти некординирани движения. Трудно са се възстановявали, но пак са влизали в бой и така в продължение на две години. Има неизброими истории на храброст, решителност и всеотдайност от групи невъзпитани герои. Малък е броят на тези първи танкисти, които постигат голяма слава, уважение и признателност за своите действия. Въпреки това много от тях живеят достойно и стават стълбове на техните местни общности и са пример на служба в името на хората и любовта към отечеството.“*

И още малко за танковете от Първата световна война. Те са бавно подвижни, със средна скорост от 3 до 6 километра в час, дължащо се на голямото си за женските – 27-28 тона и повече, както и недотам мощните си двигатели - 105 к.с.

В хода на бойните действия полевите командири наблюдават и оценяват силните и слабите страни на новото оръжие с помощта на войниците от бойното поле. Те анализират и предлагат иновативни идеи, които се реализират от конструкторските бюра на заинтересуваните страни. Появяват се по-

новаторски танкове, произведени от Италия. В тях има отделения – за механик водача, за командира и мерачите на оръдието и картечниците, съответно двигателят е отделен от екипажа в трансмисионно отделение и т.н. Така най-близо до концепцията за съвременните танкове са италианците, но и французите, които измислят купола на танка. Именно по време на войната конструкторските бюра на Франция създават първия куполен танк „Рено” с въоръжение в него и възможност за завъртане на 360 градуса. Появяват се две иновативни решения с монтирането на двигателя в задната част на танка и другото с монтирането на двигателя в предната (*Германският танк Л II*). Танковете са с бензинов двигател, но към края на войната Япония монтира дизелов двигател. Тези танкове се превръщат в стандарт при производството на бойните верижни машини в света. Така е и до днес.

Изводът който можем да направим 105 г. по-късно и след войната през 2020 г. в Армения е: не е важно как изглежда танка, а каква е неговата защита и как изпълнява поставената му задача.

Целта на използването на танковете в началото е била да се постигне пробив на първата позиция на отбраняващите се войски и достигане проникване на дълбочина 8-12 км. Ролята на танковите формирования се развива и усъвършенства във времето, като се използва за решаването на тактически, оперативни и стратегически задачи при разгром на противника в бързо променяща се среда за кратко време и удържане на достигнатите рубежи.

Организационно, танковете са били сведени в: секция (взвод) – от 3-5 танка; роти – 10-16 танка; дружини (батальони) с 30-49 танка, полк – 40-90 танка и бригади – от 120 до 152 танка; Тази организация на формированията е запазена и в този момент, като непрекъснато се усъвършенства през годините.

За участие в бойни действия танковете са били придавани към пехотните и кавалерийските формирования и само в отделни случаи самостоятелно. Полевите командири постепенно усъвършенстват уменията си и предлагат различни начини за използването на танковете в бойните действия (самостоятелно; във взаимодействие останалите родове войски – пехота, артилерия, инженерни, химически, разузнавателни и с поддръжката на авиация; включват се и в състава на морски десанти, а дори и за поддръжка на силите за специални операции).

Водещи в този период са Великобритания, Франция, Германия, Италия и Япония. По това време Съветският съюз не притежава танкове, а разчита на бронирани автомобили. Произведените от първите пет страни танкове са приблизително към 10 хиляди. По-късно изброените страни ще анализират опита от войната и ще отдадат дължимото на танка и танковите войски, като нов род войски. Новатори в това отношение са Германия, а по-късно и Съветския съюз.

ТАНКОВЕТЕ В ПЕРИОДА МЕЖДУ ДВЕТЕ СВЕТОВНИ ВОЙНИ

1919 - 1939 г.

След Първата световна война идва кулминацията на индустриалната епоха, а с нея и, образно казано, зловещата възможност да се убива в индустриални мащаби. Настъпва и времето за анализи и предложения. В Генералните щабове на светоенитте сили се оформят две противоположни гледни точки за бъдещото използване на танковите войски: първата, че в бъдещи войни с използването на танкове няма никаква перспектива и танковите войски трябва да бъдат ликвидирани (отделни групи във Франция, отделни групи във Великобритания, отделни групи САЩ и отделни групи в СССР и др.), и втората, че бъдещето е на танковете – тяхното подходящо използване е най-доброто средство за атака в сухопътните операции (Германия, Италия, СССР, Япония, Чехия, Полша, отделни групи във Франция, Великобритания, в САЩ, както и страните от Балканския регион).

И тогава и сега, танковете се оценяват по няколко показателя: огнева мощ, защитеност, мобилност и непрекъснато управление. През целият период от съществуването на танковете стремежът на производителите им е бил и си остава тяхното усъвършенстване. Разбира се това не е всичко. Съществуват и други фактори, които за съжаление се изплъзват и на военните ръководители и на политиците.

Държавите, притежаващи танкове обикновено имат своите възгледи и доктрини за придобиване и използване на танковете. Историята, обаче показва, че когато няма разбирателство между военните експерти и липсва подкрепа и разбиране от политиците се е стигало и ще се стига до непоправими загуби.

Ето примера с Франция. В описвания период се водят локални войни с широко използване на все по-усъвършенствани танкове. По това време Франция е най-мощната танкова сила в света и е такава до 1940 г., притежавайки 2610 нови танка (в това число 655 средни и тежки) и още 2050 остарели *Рено FT17/18*, а също и 4010 танкети (леки танкове), както и около 590 броневтомобила и 3560 верижни бронетранспортъора. При това средния танк Сомма S35 се е считал за един от най-добрите в света, а тежкия *V1bis* е бил с репутация на „неуязвим“ с неговата 60-мм броня.

„По време на танковата битка аз напразно се опитвах да унищожа френски танк „V1 bis“, казва генерал Гудериан; всички снаряди рикошираха от дебелите бронирани бордове, без да му причинят някаква вреда. Нашите 20 и 37 мм оръдия бяха неефективни“. В същото време, поради напрежение в обществото между политическите и военните среди, не се извършва реализацията на останалите фактори. Не е извършена необходимата

реорганизация на танковите войски и подготовката им за предстоящата война не се е провеждала или била е сериозно подценена.

Хитлеристка Германия задълбочено анализира ролята на танковете в бъдещите войни, участва с 50 леки танка в Испанската война, игнорира ограниченията на Ньойския договор и скрито създава танковите си войски от родни леки танкове. Чрез използването им с добре обучени екипажи и изучавайки и прилагайки тактиката на българската конница, по лично признание на генерал Гудериан, в „Блицкрига“ (светкавична война с масирано и ефективно използване на танкове, авиацията, артилерия и родове войски) ще възвърне отнетите и от войната територии и ще се подготви за война с Полша и Франция.

Иначе далновидната Италия, която от 1920 година стартира 10-годишна програма за създаване на танкови войски, организирани в бронетанкови бригади и дивизии се превръща във втора танкова сила. През февруари 1926 година за първи път използва в битка танка „Фиат 3000“ и доминира с него до 1940 г. в Северна Африка.

В периода между двете войни и непосредствено след разгрома на „Белогвардейците“ в Гражданската война СССР, предприема мащабно строителство на танкове. Количеството на танковете непрекъснато нараства и към 21 юни 1941 година Червената армия излиза на челно място в света, което държи и в момента по брой на произведените и използвани в бойни действия танкове. „Ако знаехме точния брой на руските танкове, никога нямаше да нападнем Русия, казва генерал Гудериан“. Те и сега се уточняват и непрекъснато цифрата им нараства от 10 000 до 28 000. До сега се отричаше, но вече е ясно, че на 21 юни 1941 година Червената армия е имала 711 тежки танка КВ и 59 Т-35¹. Същият източник сочи, че на 21 юни Съветският съюз е имал точно 1400 танка Т-34.

Няколко думи и за Япония. До началото на Втората световна война японците построяват близо 1700 танка, което ги прави четвъртата танкова сила в света. В бойни действия в далечния изток срещу Русия и Китай участват с 1060 танка. Разработва и "О-И" супер тежък танк с тегло 120 тона, две оръдия, три картечници и 11 членен екипаж.

Какво е положението на Балканите?

---

¹ *Боевой и численный состав Вооруженных сил СССР в период Великой Отечественной войны“.* Статистический сборник №1, 22.06.1941 года

Тук танковете се появяват по-късно. Географското разположение на страните е налагало непрекъснато да се повишава потенциала на отбранителната им промишленост и да неспира стремежа за поддържане на сравнително добре въоръжени армии, които да им гарантират националната сигурност. Кралство Румъния е първата държава от Балканите, която се въоръжава с 90 френски танка до 1920 г., а до 1935 г. нейните танкове вече са около 200, предимно френско и чешко производство. Кралство Сърбия/Югославия след 1919 г./ до 1930 г. приема на въоръжение основно 80 френски танка. Въоръжените сили на Кралство Гърция поръчват 14 танка, които не са доставени поради агресията на Италия през 1940 г. Турската армия тогава запазва неутралитет и усилено се въоръжава с френски, английски и руски танкове и броневтомобили, които достигат между 300 до 500 броя. Царство България оценява създалата се враждебна среда, преодолява отрицателното отражение на Ньойския договор върху състоянието на армията и от 1935 г. до 1939 г. закупува 22 леки танка, а до края на 1939 г. разполага с около 40 леки танка.

Локалните войни, предшестващи Втората световна война показаха и затвърдиха схващането, че успеха в боя зависи от посочените по-горе показатели и фактори. Безкуполните танкове са отечени, а тези само с картечници са изоставени. Оръдията на танковете непрекъснато увеличават своя калибър от 37 мм, 45мм и 57 мм, а картечниците са три (*бордова, куполна и зенитна*). Бронята им се усилва. Използваните снаряди са унитарни (*цели*) и са бронейбойни и осколочни. За подобряване на управлението на танковете и взаимодействието в боя, се монтират на командирските танкове от взвод и нагоре радиостанции. За успешно решаване на бойните задачи, възниква необходимостта от използването на по-големи танкови формирования от батальон, полк, бригада и дивизия. Така ще се появят танкови корпуси и танкови армии, но за тях по-късно. Родовете и специалните войски ще започнат превъоръжаване с машини и въоръжение, адекватно по показатели на танковете.

ТАНКОВЕТЕ ПРЕЗ ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА 1939 - 1945 г.

През 1939 г. стартира следващата нова крачка в развитието на танкостроенето и новата световна война. В тази война се водят бойни действия на три континента (Европа, Африка и Азия) и в три океана (Атлантическия, Тихия и Северния ледовит), и в тях участват всички развити страни в света,

използвайки масирано танкови войски, наред с останалите видове и родови сили.

Описана е и е пресъздадена в много книги, филми и картини, но само участниците в нея са запечатали в съзнанието си най – ужасяващата картина на най-тежкият конфликт в цялостната история на човечеството. Имах възможността да се срещам с тях по време на службата си, пък и сега мога смело да заявя, че винаги е чест да говориш с достойни хора, които пряко са участвали в бойни действия, защитавайки род и родина.

Историята на войната е все още противоречива и твърде далеч от реалностите, които са се случили. Използването на танковете от воюващите страни е действителност, но има митове, които са създадени от политическата конюнктура и засягат както количеството и бойната им експлоатация, така и причините за успехите и неуспехите в отделните танкови битки.

Защитата на танка и неговото оцеляване се основава на бойната подготовка на екипажа и неговите умения да използва тактико-техническите данни на танка в бойните действия, но според създадената конкретна ситуация. Разбира се и от решението на старшия командир и най-вече как да използва танковете в боя.

Танковете участвали в бойните действия през Втората световна война са изградени по класическа сборна схема, която включва: верижна ходова част; корпус – в предната част е отделението за управление, в средата е бойното отделение и в задната част – моторно-трансмисионното отделение; въртяща се на 360° купола – монтирана в средата и захваната за корпуса на танка с многофункционално назначение – за монтиране на оръдието и една от картечниците на танка, за монтиране на стелажи и ниши за снарядите и кутиите с патрони за картечницата, за монтиране на приборите за наблюдение на бойното поле и мерните прибори за водене на огън с оръдието и картечницата, за поставяне на средствата за вътрешна връзка между членовете на екипажа и радиостанцията/радиостанциите/ за външна връзка, за разполагането на трима от членовете на екипажа – командир, мерач и пълнач. Другите двама членове на екипажът са механик-водача и радист-картечара, които са разположени в предната /носовата/ част на корпуса и разполагащи с една курсова картечница.

Оръдията на танковете непрекъснато увеличават своя калибър от 37 мм, 45мм, 57 мм, 76 мм, 85 мм до 88 мм и достигат до 120 мм. Повечето не са стабилизирани, но тогава се появява и вертикален стабилизатор при танк „Шерман“ М4А3 на САЩ. Използваните изстрели за тях са унитарни/цели/, а

не разделни и основно са бронбойни и осколочни, а към края на войната и кумулативни. Тук ще направя едно отклонение и ще кажа, че кумулативния ефект е открит от американския учен Чарс Замано, а през 1939 г. немския оръжейник Франц Стаменик я използва за създаването на кумулативни снаряди за артилерията и танковете. На базата на пленени кумулативни боеприпаси СССР създава и използва свои. Танковите картечници основно са три, а към личното оръжие пистолет на екипажа се прибавя един автомат, отбранителни гранати и противогизи за всеки член. Появява се т.н. неприкосновен запас от храна /консерви, сухари, захар, сол и др./, който се консумира само след разрешение.

Куполът и корпуса на танка е изработен от стоманена броня, чиято дебелина непрекъснато се увеличава, основно от челната страна. Бойният опит кара танкистите за своя защита от преносимите противотанкови оръжия да закрепват на бронята и корпуса на танка – тракове, листове ламарина, торби с пясък и др. Така се появява противокумулативният екран - решетка или платно от метал, смес от тъкан и гума и др. Основно след 1936 г. до 1942 г., но вече и задължително отвън на куполите и корпуса на танковете се монтират противосамолетни картечници и други спомагателни средства – за задимяване, за огнехвърляне, за закрепване на ЗИП /запасни части и инструменти/, за разминиране, за закрепване на кирки и лопати, необходими за копаенето на укрития и окопи за танковете и счели за почивка на екипажа на танка. Неразделна част към оборудването на танка е печката за отопление, бидоните за вода, бризента, маскировъчната мрежа и палатката за почивка на екипажа.

Люковете /вратите/ за влизане и излизане от танка обикновено са четири - за командира и мерача, за пълнача, за механик водача и радист – картечара и десантен люк за аварийно напускане на всички членове на екипажа, който обикновено е на пода, на една от страните или отзад на корпуса.

Приборите за стрелба са само оптически и са пригодени за използване само денем, но има и случаи за използване и нощем с включено осветление. Към края на войната се появяват и прибори за нощно наблюдение сред част от немските „Тигри“ и „Пантери“.

Бойната скорост на танковете достига до 12 км.ч., като основните способности за стрелба са от място и с кратки спирания, а след 1943 г. се използва и стрелбата от движение, като са правени опити за стабилизиране на стрелбата в хоризонтална и вертикална плоскост. Танковете стават все по-мощни, по-маневрени, а пробегът им достига до 300 и повече км.

Танкът „Шерман“ М4А3 освен вертикален стабилизатор има и навигационна апаратура, телефон за външна връзка и радиостанция за връзка с пехотата. Средствата за връзка и управление се усъвършенстват, като всеки танк е осигурен с радиостанция, а танковете на командирите на батальони и с повече. Работната среда е по-комфортна и по-поносима с изключение на недостатъчната вентилация на въздуха след стрелба.

Бойните задачи се изпълняват от възможно най – големи танкови формирования (танкови дивизии, танкови корпуси, танкови армии и група армии). Бойните редове са най-различни и са съобразявани с възможностите на противника. Полевата подготовка и бойния опит на командирите на формирования и танковите екипажи е изключително висока. Взаимодействието на танковите формирования с останалите видове и родове войски и сили е впечатляващо. Танковите сражения ще се водят от военни лидери, изключително грамотно с постоянно прилагане на формулата на победата: изненада, въздушно господство, пробив, развитие на успеха и непрекъснатата логистика. Танковите командири ще се ползват с все по-голям авторитет сред офицерските корпуси на страните.

Само за 10 години танковите войски на Хитлер се организират, подготвят и триумфират в Европа и през горещото лято на 1941 г. се считат за най – добрите в света. Именно немските танкисти са в челото на бойния ред в битките и са острието на „Блицкрига“. Танковете са онзи брониран чук, с който Вермахта разгромявал отбраната на враговете на Райха – до онзи момент на месец ноември 1941г., когато Руските танкисти провеждат контраудара в района на Подмосковието. / 1084 танка Матилда са изпратени в Съветския съюз от Англия. Те влизат в действие по време на битката при Москва/.

Пораженията на Източния фронт принудили Германия да даде нов тласък в развитието на танковите си войски от усъвършенстването на тяхната структура и тактика до приемането на ново въоръжение и нови образци бронетанкова техника. Нито създаването на отделните тежки танкови батальони, нито растящия брой на танковите дивизии, нито страшните „Тигри“ и „Пантери“, нито мъжеството и майсторството на танковите асове, описано през 2012 г. от *Лобанов А.В. в книгата „Панцерваффе“* ще спаси Третия Райх от катастрофата и безусловната капитулация.

Със своите ресурси и военна мощ Съветският съюз ще преодолее първоначалните неуспехи на бойното поле /изгубени 24 000 танка/, да поеме стратегическата инициатива във войната/ и да стане глобален играч, който ще влияе съществено върху победата на Хитлеристка Германия и следвоенното

развитие на Европа и света. Съветските танкови заводи започват период на подем и масово производство на легендарният танк Т-34 с много добри технически характеристики, с оценени достойнства и недостатъци на съществуващите до момента световни образци. Те произвеждат 2000 танка на месец. Хитлер не може да произведе повече от 1200 месечно. Така Съветския съюз се превръща във велика танкова държава.

В Близкият Изток се водят две битки с участието на танкове за Ел Аламейн по пътя за Суецкия канал и една за Тунис. В тях са използвани 1659 танка. Срещат се танковете на Германия и Италия с танковете на Англия и САЩ. С поддръжката на авиацията по слабите танкове „Шърман“ и „Кромвел“ побеждават германските PzKpfw - 4 и италианските „Фиат“. Германия губи окончателно Северна Африка.

На 6 юни 1944 г. съюзническите сили дебаркират на северния френски бряг, окупиран от нацистите. В операцията „Овърлорд“ – определена за най-мощната десантна операция в историята участват над 6 хиляди кораба, 160 000 души, 11 хиляди самолета и 10 танкови дивизии въоръжени с „Шърман“ и „Кромвел“. Въпреки огромният опит на германските танкисти, въоръжени с малко на брой, но несравними по бойни възможности Кралски „Тигри“ и „Пантери“ битката е изгубена. Авиацията на съюзниците им нанася огромни загуби, а танковете обединени в групи ги довършват.

В периода 16 декември 1944 – 28 януари 1945 година Хитлер предприема отчаян ход, решавайки да заложи всичко на една карта, като провежда Арденската офанзива в югозападна Белгия с цел промяна в обстановката на Западния фронт, разгром на съюзните сили в Белгия и Холандия, и освобождаване на сили, които да бъдат предислоцирани на Източния фронт, където Червената армия настъпва неудържимо. Ако беше успяла офанзивата в Ардените *"Тогаво Германия щеше да удържи позициите си до късното лято на 1945 г. и вероятно тогава първата атомна бомба неизбежно щеше да бъде хвърлена върху германски град. Американците бързаха с атомната бомба не защото се страхуваха от Япония, а от Германия"*.

На Балканите още през 1942/43 г. танковите формирования на Кралство Румъния в състав 1 танкова дивизия са напълно разгромени от танкистите на СССР в битката за Сталинград. Румъния става Народна Република. Два танкови батальона на Кралство Югославия са унищожени през пролетта на 1941 г. от войските на Хитлер при походът им към Гърция. През 1943 г. е обявена независима Федеративна Република Югославия, която участва с войски при разгрома на Хитлеристка Германия. Кралство Гърция посреща през май

1941 г. войските на Хитлер на северната си граница без танкове, защото поръчаните 14 танка не са доставени от Италия. След капитулацията на Италия през 1943 г. в Гърция се води Гражданска война, която завършва през 1947 г. с победа на демократичните сили и е създадена Република Гърция с западна ориентация. Турция запазва неутралитет, не използва своите танкове в бойни действия, поддържа ги и с тях гарантира националната си сигурност. Танковете на Царство България /след 1946 г. Народна Република България /, около 250 бр. участват в състава на 1бртбр на страната на СССР в заключителната фаза на войната срещу Хитлерова Германия. Най-модерни към този момент са българските танкове, които по своите бойни възможности са едни от най-добрите в света. Българските танкисти участват във войната с твърде противоречива тактика /обучавани са и са възприели първоначално тактиката на италианските, а в последствие и на германските танкисти/, а участват със съветска, което спомага за понасянето на огромни загуби в танкове. Политическата конюнктура е наложила, с най-модерните ни танкове, да воюваме срещу първоначалните ни съюзници, от които сме ги купили на преференциални цени и които ни научиха да ги използваме в боя. Фелдмаршал Гудериан по този повод казва: *„Ние изгубихме 88 танка PzKrfw IV и 50 щурмови оръдия, които останаха неизползвани от нас. Надеждите на Хитлер да получи поне две антиболшевишки дивизии от България рухнаха“*.

През май 1945 г. идва края на войната. Страните от Европа под въздействието на Победителите правят своя демократичен избор до 1947 г. Достигнат е нов връх в танкостроенето, а мащабите в бойното им използване остава ненадминато. Победителите триумфират, а победените анализират причините и много бързо и трайно се възстановяват.

ТАНКОВЕТЕ ПРЕЗ ПЕРИОДА НА СТУДЕНАТА ВОЙНА 1949 – 1989 г.

Започва периода на Студената война. Раждат се два противоположни блока наречени „Западен“ воден от САЩ и страните от НАТО и „Източен“ начело със Съветския съюз и страните от Варшавския договор. Периодът продължава до края на декември 1991 г. и е финализиран с разпадането на Съветския съюз и Варшавския договор.

Характеризира се с продължително напрежение във всички сфери на живота, но без преки военни сблъсъци. Берлин е разделен на зони между победителите от последната война. Реално съветските войски окупират Източна Европа, а тези на западните съюзници – Западната и южната част на континента. За поддържане на световния мир е създадена Организацията на обединените нации (ООН). Двата блока започват да изпълняват политика на сдържане и съживяване на икономиките на страните. Започва борба между тоталитаризма и демокрацията, борба за нов световен ред между две противоположни системи. Хиляди използвани във войната танкове и друга бойна техника остават на територията на Европа. Част от негодните танкове са извозени до заводите и претопени, друга част са ремонтирани и подготвени за следващото бойно използване.

Регистрирани са седем критични точки за използване / или са готови за използване / на танковете на двата блока по време на студената война. Това са Корейската война 1950 – 1953 г., строежът на Берлинската стена и Карибската криза 1961-1962 г., Виетнамската война 1956 – 1976 г., смазването на антикомунистическата революция в Унгария през 1956 г., Пражка пролет в Чехословакия през 1968 г., войните в Близкия изток през 1965, 1973 г. и 1981, и съветската инвазия в Афганистан през 1979 г. Периодът завършва с воденето на осем годишната Ирано-Иракската война 1980–1989г.

През този период водещ по броя на новосъздадените танкове е Варшавският договор начело със СССР, следван от Европейските страни членки на НАТО и САЩ. Ще минат няколко години и собствено производство на танкове ще имат Израел, Южна Корея и Япония, а по закупени лицензи ще произвеждат танкове Китай, Индия, Пакистан, Иран, Ирак, Полша, Чехословакия и др. Тези страни, които нямат собствено производство, започват да купуват танкове от водещите страни след избор при провеждането на „Световни изложения на танкове“ и с пряко договаряне. Страните, които участват в преки бойни действия и имат възможност, започват собствена модернизация на съществуващите танкове. Класическата компоновъчна схема в построяването на танковете, описана по-горе е запазена и продължава да се усъвършенства. Изключение прави шведския танк „Strv-103“ изпълнен по безкуполна схема. Танкът е с променлива височина. За движение на оръдието по хоризонталата се осъществява чрез завъртането на цялата машина, а за движението по вертикалата – специална хидравлика и пневматика. Появяват се и израелските танкове „Меркава“ при които моторно-трансмисионното отделение е разположено в предната част на корпуса с цел по-голяма защита на екипажа.

Използваните танкове са три групи - леки, средни и тежки. На по-късен етап са разделени основно на две групи - първа - основни бойни танкове (ОБТ) и (МВТ- Main battle tank) — танкове предназначени за решаването на най-важните бойни задачи и втора - леки танкове - за решаването на поддържащи и специални задачи: разузнаване, преодоляване на водни прегради, огнехвърляне, направа на проходи и др. *През този период Израел се превръща в третата (след Райха и СССР) велика танкова държава, а израелските танкисти са едни от най-воюващите през втората половина на 20 век в грандиозни танкови сражения, които по размах, напрежение и динамизъм не отстъпват на битките на Втората световна война. Легендарните танкове „Меркава“ (на иврит "колесница") се превръщат в едни от най-добрите съвременни танкове.*

Описаните по-горе основни технически показатели започват да се усъвършенстват във всички марки танкове. Мощността на въоръжението се характеризира с появата на оръдия с над 100 мм. В началото са нарезни, а в последствие и гладкостенни с основен калибър за страните от Варшавският договор (от 85 мм, 100 мм и 125 мм) и за страните от НАТО (от 90 мм, 105 мм и 120 мм).

Екипажа на танковете е намален на четири човека, а на по-късен етап при въвеждането на системата за автоматично зареждане на оръдието и на трима човека, като по този начин е увеличен темпът на стрелбата. За увеличаване ефективността на стрелбата са въведени стабилизатори на оръдието в двете плоскости и започва монтирането на „Система за управление на огъня“, включваща лазерен мерник-далекомер, балистически изчислител, панорамен мерник на командира с независима стабилизация и др. Приборите за стрелба са не само оптически, а лазерни и са пригодени за използване денем и нощем. Екипажите основно тренират стрелба – денем, нощем и на зазоряване.

Увеличени са типовете на използваните боеприпасите – кумулативни и подкалиберни снаряди - за поражение на бронирани цели; фугасни снаряди (осколъчно-фугасни снаряди) – предназначени за унищожаване на жива сила и леки бронирани и небронирани цели; специални снаряди - за осветяване на бойното поле, поставяне на димни завеси, използване на химическо оръжие и др; изстрелване на управляеми снаряди - за поразяване на укрития, бронирани цели и съоръжения.

Картечното въоръжение се състои основно от две (при отделни модификации и три) картечници. Едната е монтирана в куполата и е с по-малък калибър, сдвоена с оръдието за водене на огън по пехота и небронирани цели.

Втората картелница е монтирана на куполата на танка и се използва за водене на огън по нисколетящи цели – вертолети, пикиращи самолети, парашутисти, балони и др. Третата е бордова и си остава при механик-водача. Използват се модели танкове въоръжени с автоматични минохвъргачки (за водене на огън по пехота и за разминирание). Правят се опити за използването на лазерни оръдия и ракети.

Високата маневреност и мобилност се постига с използването на многогоривни и на газотурбинни двигатели. Повишава се тяхната мощност и надеждност, а така също за достигането на приемливи ходови качества се балансира съотношението мощност на двигателя/бойна маса на танка в рамките на 18-20 к.с./т. Всички танкове са с вериги, което позволява използването им при всякакви теренни условия. Здравината на веригите е повишена с използване при свързването на отделните звена /тракове/ на веригите на профилни оси с гумени шайби, а проходимостта в градска среда с гумено-метални шарнирни тракове на веригите. Устойчивостта на веригите е по-надлежна с увеличаването броя на основните /от 5 до 7/ и поддържащите ролки и се намалява специфичното налягане на танка върху почвата. Внедряват се гумирани или метални екрани за защита на веригите. Бойната скорост на танковете достига до 18 км.ч., като основния способ за стрелба е стрелбата от движение, а не основни са от място и с кратки спираня.

Голямата живучест на екипажа и танка е осигурена с използването на пасивна броня и броня с динамична защита. Използваната пасивна броня е произведена от няколко слоя стомана, керамика, стъкlostолити, материали с висока плътност, противонейтронни слоеве и различни вътрешни покрития за защита на екипажа. Динамичната защита се състои от специални контейнери с взривно вещество разположени непосредствено в броневия лист или върху броневия лист. Така при попадение в бронята на танка динамичната защита детонира и до голяма степен снижава ударната сила на боеприпаса поразил танка. Започва въвеждането на различни „Системи за активна защита“ с които значително (над 3 пъти) се повишава живучестта на танка. Въвежда се „Система за защита от оръжия за масово поразяване“, с която се осигурява защита на екипажа от поразяващите фактори на ядрения взрив, химическото и биологическото оръжие. Осигурена е пожарната защита на танка, чрез „Система за ППЗ“. Внедряват се „Система за оптико-електронно подавяне“, с която се създава смущения в каналите за управление на ПТ оръжията. Бележат развитие „Системи за създаване на димни завеси“, с които се помага на танка да се "скрие" от визуалното наблюдение или от наблюдението с помощта на

различни технически средства (оптични, лазерни или инфрачервени прицели), като по този начин да се затрудни прицелването по него.

Находчивостта на екипажите и използвания опит в локалните войни спомага да се обърне особено внимание на „Маскировката“, като боядисването на танка в маскировъчни цветове, монтирането на системи за маскировка в инфрачервения диапазон, намаляване шума на двигателя, покриване с радиопоглъщащи материали и т. н. Тук ще добавя и радиомълчанието и използването на лични съвременни средства за комуникация.

Работната среда на екипажа на танка е изключително подобрена, чрез поддържането на нормална работна температура и бърза вентилация на газовете след стрелба.

Последният показател, но не и по значение е Непрекъснато управление. Развитието на този показател за танковите формирования е наложил ясно да се делегират отговорностите на трите нива на ръководство: стратегическо, оперативно и тактическо, което е позволявало да се поддържа желаната способност - готови за бойно използване. Наличните и достъпни данни за периода на Студената война показват, че и в двата противостоящи блока се е извършвал непрекъснат анализ на средата за сигурност, съществуващите рискове и заплахи са оценявани правилно и са своевременно формулирани изискванията към въоръжените сили и в частност към танковите войски. Всичко това е намирало отражение в ръководните документи на Въоръжените сили на страните. Изградени са адекватни командни структури способни да планират, организират, ръководят и отчитат дейностите в танковите формирования. Извършвал се е непрекъснат контрол и командната верига свързана с последователност и ред на подчиненост рядко е нарушавана. Така са били гарантирани трите стълба на управлението: гъвкавост, надеждност и сигурност. Разбира се винаги е имало проблеми, особено в областта на човешките ресурси, за които явно не се е говорило и те са излизали на повърхността едва след огромни загуби на бойното танково поле. Примерът ми е с израелските танкисти извлечен от периода между двете войни през 1965 и 1973 години. *Едни и същи офицери често заемат една длъжност 6-7 години, рангът е свещен, а несъгласието с началника е вредно за кариерата. Резултатът 10 години по-късно е още по-закостеняла система, стандартизирано мислене и нулево външно влияние, способно да предложи алтернативни подходи.* Вярна ще остане максимата – *оставането за повече от три години на една длъжност е вредно за самия началник и за неговите подчинени.*

Във върховните щабове на противостоящите блокове продължава да се поддържа схващането, че основните бойни действия с участието на танкове ще бъде на Европейския театър на военните действия. Европа е наситена с огромно и невиджано за времето количество танкове. Поддържат се танкови формирования до нивата от Втората световна война.

На Балканите политиците непрекъснато внушават на военните, че предстои военен конфликт между НАТО и Варшавския договор. Тук са съсредоточени около 12 хиляди танка в танкови дивизии и бригади. На варшавските танкисти е отредена ролята със съвместни задържащи /настъпателни/ бойни действия да осигурят фланговете на съюза и да съдействат за изпълнение на задачите им в Централна Европа. На танкистите от НАТО е наредено да пазят проливите и да не допускат излизане на Бяло море. Организационно танковите формирования са сведени в роти, батальони, полкове, бригади и дивизии. Определените за оперативно използване танкови формирования до 0.35 – 0.45 ч. имат готовност да напуснат казармените си райони, а след 2 - 4 часа получават доуточнени задачи за бойно използване. До военен конфликт между двата противостоящи блока не се стигна.

През 1974 г. има конфликт в Кипър между Турция и Гърция. Поразените танкове все още са по бойното поле, оставени да напомнят на политиците и поколенията, че това не трябва в бъдеще да се случва. Военни преврати с използване на танкове преживяват Гърция (1967 и 1973); Кипър (1974) и Турция (1960, 1971, 1980 и 2016) подтикнати от тези в Европа при смазването на антикомунистическата революция в Унгария (1956); С помощта и на танкови формирования през 1958 г. френският лидер генерал Шарл де Гол въвежда извънредни президентски пълномощия, а страните от Варшавския договор разгромяват „Прашката пролет“ в Чехословакия (1968); Не закъснява и преврата в Португалия (1974), а на 24 февруари всяка година в Испания се отбелязва годишнината от опита за преврат на подполковник Антонио Техеро, извършен през 1981-а. При свалянето с насилие на режима в Румъния през декември 1989 г. са използвани танкове, а в България опасността надвисва четири пъти (1956 г. 1964 г., 14 декември 1989 г. и 26 август 1990).

Лидерите на страните не обръщат достатъчно внимание на танкистите, говорят за тях само при нужда, а те обичайки родините си провеждат ежедневен ефективен учебен процес - наситен с много стрелби, тактически учения и обслужвания. Страните от НАТО всяка година провеждат ежегодни тактически учения на различни театри на бъдещи военни действия. През 1982 г. на територията на България се провежда и най-голямото учение на Варшавския договор под кодовото наименование „Щит-82“. В тези невиджани по мащаби маневри в Източна България участват над 60 000 души, 800 танка, 1100 бронетранспортъора и бойни машини на пехотата, 1000 оръдия, 500 самолета и вертолета, 10 000 специални транспортни машини и 16 ракетни пускови

установки. През 1984 година се провежда и подобно последно крупно учение на Варшавския договор територията на Чехословакия под кодовото наименование „Щит-84“. Идва времето на „Перестройката“ – 1985–1989 и краят на Варшавския договор през 1991 г.

ТАНКОВЕТЕ В ПЕРИОДА НА ДЕМОКРАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ 1991 – 2016 г.

Започва периода на демократичните промени, който обхваща предимно бившите социалистически страни от Централна и Източна Европа. Съветския съюз и Югославия се разпадат и се появяват нови 19 самостоятелни държави. Военния блок НАТО остава да съществува и продължава да се разширява достигайки 30 държави. Страните членки на бившия планов СИВ /Съвет за икономическа взаимопомощ/, Литва, Латвия и Естония от разпадналият се СССР са приети в Европейския съюз. Подписва се Договорът за обикновените въоръжени сили в Европа (ДОВСЕ) с цел да отговаря на променилата се военнополитическа обстановка, като се създава нова системата за ограничения на обикновените въоръжени сили.

През 1997 г. НАТО реши да не създава постоянни бази в страни, членували в Организацията на Варшавския договор, ако обстановката не го наложи. Държавите от Стария континент са обхванати от период на лъжливо и приспивно спокойствие. Армиите им започват да се свиват и се възприема за 10 - 15 години лъжливото виждане, че танкове не са необходими, а трябва да се развият ВВС и Космическите сили. *Изоставена е концепцията за създаване на тежковъоръжени бронетанкови, механизирани и мото-пехотни формирования и въоръжаването им със съответните тежки ударни сухопътни средства, артилерия и вертолети.*

За *символичен* край на тази ера се счита изтеглянето на последните американски танкове от Европа март 2013 г. Започва мащабна предислокация на танкови формирования и танкове. Една част от останалите в обединена Германия руски танкове са подарени или продадени на страни, които са ги пожелали. Друга част са закарани в Русия и по метода на каскадирането /замяната/ са подменени или извозени до заводите и претопени. Трета част танкове ще бъдат използвани във военните конфликти, които започват: в Югославските войни - най-сериозният военен сблъсък в Европа след Втората световна война, които са последвани от серия военни конфликти в периода 1991-2001 г.; неспокойно е в Русия и около нея, където се водят периодично военни конфликти – Чечения, Грузия, Нагорни Карабах (2008 и 2020) и др.; провеждат се от съюзнически сили операция „Пустинна буря“ (1991) за освобождаването на Кувейт и операция „Свобода за Ирак“ (2003); с нови сили продължава борбата на САЩ и НАТО с тероризма в Афганистан (2001); хаосът и последвалите го войни в страните от Близкия изток, предизвикани от „Арабската пролет“ и проявите на международния тероризъм (2012); и разбира се напрежението в Европа предизвикано от европейския избор на Украйна, анексирането на Крим през 2014 г. от Русия и нарушения баланс на силите в Черно море; трафика на хора в Средиземно и в Егейско море (2015) и след

изтеглянето на силите на НАТО от Афганистан (2021);, както и нестабилността по източния и южния фланг на Алианса (2016 - 2021).

Описаните по-горе събития отново налагат политическите и военните ръководители да предприемат мерки.

Ето я промяната за танковете:

При въоръжението на танка и неговата мощ за страните от НАТО, Израел и Южна Корея се наблюдават по-големите калибри (105 мм и 120 мм с тенденция за увеличение към 140 мм). При руските модели танкове, оръдието е само и единствено гладкостволно и с калибър 125 мм (с тенденция за увеличение до 152мм). Продължава модернизацията на системите за управление на огъня, а далекобойността на поразяването на бронирани цели нараства до 5-8 и 12 км. Картечното въоръжение бележи ново подобрение и развитие. Броят на картечниците /гранатохвъргачките/ се увеличава до четири, а управлението на тези извън куполата става дистанционно. Неспират опитите с цел увеличаване и ефекта от използваните боеприпаси. Появяват се нови по мощни и по ефективни.

Непрекъснато се мисли за защитеността на екипажите на танкове, но в посочените образци това е постигнато само в танк „Меркава“, „Булат“ и в бъдеще при Т-14. Наблюдава се засилена тенденция към намаляване на екипажа до 3-ма души, но това се отнася за около 60% от танковете.

Високата маневреност и мобилност се постига с използването на многогоривни и на газотурбинни двигатели, като се повишава тяхната мощност и надеждност. Започват изпитания за използването на автоматизирано, адаптивно окачване на ходовата част на танка без непрекъснатата намеса на водача и позволяващо плавно движение на танка по бойното поле. Наблюдава се стремеж за обединяване в единна информационно-управляваща система на шасито на танка - ходовата част, силовата установка и трансмисията.

Голямата живучест на екипажа и танка продължава да е осигурена с използването на подобрения в пасивната броня и тази с динамична защита. Развитие и усъвършенстване се наблюдава към момента в известните и внедрените системи на всички страни производителки на танкове. Разбира се и те не са в състояние да гарантират пълна защита на танка и екипажа. Вероятно това ще се случи в близкото бъдеще!

Водещите страни възприемат комплексният подход за защита, който включва шест задължителни стъпки: *намаляване до минимум срещата с враждующи ПТС/противотанкови средства/, използването на ИВУ /импровизирани взривни устройства/ и БЛС/безпилотните летателни*

средства/; затрудняване на неприятеля при откриването на собствения танк ; избягване захващането на танка от оръжията на враждуващите ПТС и ИВУ; отклоняване попаденията на оръжията използвани от враждуващите по собствения танк; минимизиране проникването на попаденията вътре в танка; намаляване нараняванията на екипажа и незабавно оказване на помощ с всички налични средства;

Всички страни производителки на танкове са разработили към момента така нареченият комплект на танка за градски бой. Тези комплекти са с различна ефективност, модернизират се непрекъснато и зависят много от средствата за въздействие на враждуващата страна.

Подобренията по танка включват: реактивна броня по страничните бордове; решетъчна броня за защита от РПГ-та и други подобни снаряди; картечницата на командира е заменена с картечна установка с дистанционно управление; другата допълнителна картечница на купола има бронещитове; от външната страна на танка е поставен специален телефон, чрез който поддържащата пехота може да комуникира с екипажа на танка; добавени са необходимите елементи за пълен полеви ремонт на машината;

Танковите формирования и танковете на Балканите претърпяха редица промени главно в три направления: първото – страните подписаха Виенските договорености за ограничаване броя на обикновените оръжия, като се задължават да спазват договореностите за прозрачност и всяка година ги декларират.; второто – разформиране на част от танковите дивизии, танковите /бронетанковите/ бригади, полкове и батальони и прибиране на техниката за дългосрочно съхранение или претопяване и разпродажба; трето – създаване на нови бронетанкови формирования с нова или модернизирана техника и повишаване на способностите им. Разбира се, че не трябва да се забравя истината за използването на танковете на бойното поле при разпада на Югославия, при потушаването на метежите в Македония, при създаването на Косово.

След 2015 г. САЩ и НАТО промениха политиката си за защита на Източния си фланг и предприеха стъпки за реално разполагане на допълнителни танкове и танкови формирования, т.е танковете отново се завръщат в Европа.

Нормалният демократичен живот на балканите беше нарушен с използването отново на танкове в неуспешния военен преврат в Република Турция и разправата с танкистите през м.Юли 2016 г.

ТАНКОВЕТЕ НА СВЕТА В СЛЕДВАЩИТЕ 20 - 30 години.

Трудно е да бъде предсказано всякакъв вид бъдеще, още повече и бъдещето на танковете. Вероятно влиятелните разузнавателно-аналитична агенции на страните по света имат класифицирана информация, изготвени анализи и това което те анализират и "прогнозират", след това ще се реализира.

Ето какво казва Йенс Столтенберг - генерален секретар на НАТО на 07.07.2016 г.:*“Днес се събираме на фона на повишена несигурност и нови предизвикателства за сигурността в много форми и от много места. Но НАТО ще направи така, че нашите хора да са в безопасност, нашите държави да са сигурни, а нашите ценности да са запазени. НАТО прави това в продължение на почти 70 години“.*

Ето и оценката на Русия: *„Драстичният дисбаланс при укрепването на натовските флангове на фона на безпрецедентните мащаби на терористичната опасност от юг свидетелства за все по-очевидното откъсване на политиката на блока от действително реалните потребности за защитата и гарантирането на безопасността на гражданите на страните-членки на НАТО“.*

Позовавайки се на горенаписаното и изпълнението от Русия на *„План за отбрана на Руската Федерация - 2016 – 2020 година“*, НАТО предприе ответни мерки / разполагането на четири батальона, които от 2017 г. са дислоцирани на ротационен принцип в Естония, Латвия, Литва и Полша, а в Румъния се активира за Балканите една многонационална бригада. Отделно в началото на 2018 г. НАТО развърна в Източна Европа бронетанкова бригада на ротационен принцип/ за гарантиране целостта на блока показва, че танковете и в бъдеще при необходимост ще играят решаваща роля. Наложени са и се изпълняват две визии за развитието на танковете – първата *„Модернизация на съществуващите танкове“* /Страните от НАТО, Русия, Китай и др./ и втората *„Създаване на нови танкове“* /САЩ, Германия, Турция, Русия, Китай, Япония и др./. Какво ще представляват танковете на бъдещето? Безспорното за танковете на бъдещето е, че по отношение на въоръжението се повтарят идеите на конструкторите от преди 105 години, т.е. колкото е възможно повече оръдия и повече картечници и други оръжия, а вероятно и безкуполни танкове. В обявените, но все още неприети образци танкове се наблюдават две и повече оръдия – с голям калибър (в диапазона 130-152 мм) и с малък калибър (в диапазона 20–45 мм). Използването и на лазерни оръжия бележи развитие. Значително е увеличена далекобойността на въоръженията с използването на нови и непознати към момента боеприпаси. Картечното въоръжение е увеличено на 4–6 картечници /гранатохвъргачки/ с дистанционно управление. Екипажът е тричленен и за неговата по-голяма защита е извън куполата на танка – поставен в специална устойчива капсула или ниско в корпуса на танка. Танковете са включени към съществуващите единни системи за управление на

въоръжените сили на страните. Системите за автономна защита на танковете са достигнали върха на технологичното развитие. Маневреността и мобилността бележи връх с използването на по-олекотени танкове и по-мощни и надеждни двигатели. Автоматизираното и адаптивно окачване на ходовата част на танка е основно и осигурява плавното движение на танка на бойното поле. Бойната скорост е повишена на 20–25 км/ч, а точността на стрелбата е близка до единица. Голямата живучест на екипажа и танка е често нарушавана от появата на усъвършенствани мобилни и роботизирани противотанкови оръжия, нови и непознати импровизирани устройства, безпилотни средства, както и малки и невидими танкове – роботи. При бойното използване на танковете е приета отхвърлената френска тактика за използването на танка на откритата местност. Бойните действия са пренесени в градовете и местата удобни за засади. При очаквано и възможно масово използване на танкове са допустими тактиките на „Блицкрига“, „Активната отбрана“ и „Контраударите“. В началото на 2021 година, отново усилено се заговори за производството на леки оръжия в това число и на танкове. Анализът на световните танкови експерти показва, че когато системите за управление на кризи в страните не сработят и събитията ескалират във въоръжен конфликт се налага бързо прехвърляне на жива сила, бойна техника и материални средства по суша, въздух и море. Това е необходимо да се извърши в рамките на броени часове или денонощие. Тогава, освен другите сили и леките танкове отново ще имат бъдеще. Силите използвани на земята при бойни действия са един от факторите, определящи мощта на дадена армия /жива сила, танкове, оръдия и минохвъргачки, противотанкови системи, реактивни системи и ракети, средства за ПВО, разузнавателни средства и десантни сили, специални сили и сили за кибератаки, сили за логистична и медицинска поддръжка и др./.

В заключение, бих искал да обобщя неоспоримото, а то е, че вече 105 години от появата на първите танкове, тези страховити бойни машини запазват своето доминиращо присъствие на сухопътните театри на военните действия, особено във високо интензивни и мащабни военни операции, чийто краен успех не може да бъде гарантиран без участието на съвременни бойни танкове.